

Στις 22 και 23 Μαρτίου 2024 διοργανώθηκαν στην Άρτα από τον Δήμο και τον Μουσικό-Φιλολογικό Σύλλογο «Σκουφάς» σειρά εκδηλώσεων μνήμης για τους Αρτινούς εβραίους που χάθηκαν κατά το Ολοκαύτωμα.

«**Η Άρτα θυμάται**» ήταν ο τίτλος των εκδηλώσεων οι οποίες ξεκίνησαν στις 22.3.2024 με εκδήλωση στην πνευματική στέγη του Μ/Φ Συλλόγου «Σκουφάς», η οποία περιελάμβανε χαιρετισμούς επισήμων, απαγγελία του «Χρονικού Ισραηλιτικής Κοινότητας Άρτης» του Ραφαήλ Γκιούλη του τελευταίου προέδρου της Ι.Κ. Άρτας από μαθήτριάς του 3ου Λυκείου Άρτας και απόδοση του κειμένου το «Ψωμί» της Αρτινής φιλόλογου και συγγραφέως Κατερίνας Σχισμένου το οποίο είναι βασισμένο στην πραγματική ιστορία της οικογένειας του κ. Μιχάλη Νικολάου, Προέδρου του Δικηγορικού Συλλόγου Άρτης. Το κείμενο απέδωσε ο Παναγιώτης Ανδρεάδης και την μουσική επιμελήθηκαν οι Αντώνης Βερβέρης, Κωνσταντίνος και Αναστάσιος Λεμονής και Ανδρέας Χασιώτης.

Το «**Ψωμί**» αναφέρεται σε γεγονός που συνέβη στην Άρτα στις 24 Μαρτίου 1944, όταν ο Κώστας Νικολάου, 20 χρονών, παρακολουθούσε τη σύλληψη των Εβραίων της πόλης και τον εγκλεισμό τους στον κινηματογράφο "Ορφέα". Κάποιοι φίλοι του ζητούσαν απεγνωσμένα «ψωμί». Την επόμενη μέρα, ο Κώστας εφοδιασμένος με καρβέλια ψωμιού, τους βλέπει φορτωμένους στα φορτηγά του εκτοπισμού τους στο Άουσβιτς. Ο Κώστας Νικολάου δεν πρόλαβε να τους δώσει το ψωμί...

Στο πλαίσιο της εκδήλωσης, ογδόντα χρόνια μετά, ο γιος του Κώστα Νικολάου, Μιχάλης προς «εκπλήρωση μιας υπόσχεσης», παρέδωσε συμβολικά στον Βίκτωρα Ισαάκ Ελιέζερ, γενικό γραμματέα του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου Ελλάδος, πιστό αντίγραφο του ψωμιού, κατασκευασμένο από πηλό, από τον γλύπτη Θεόδωρο Παπαγιάννη, προκειμένου να τοποθετηθεί στο Μουσείο Ολοκαυτώματος Ελλάδος.

Την επόμενη ημέρα το πρωί έγινε περιήγηση σε σημεία εβραϊκού ενδιαφέροντος από τον κ. Θεοχάρη Βαδιβούλη, ιστοριοδίφη και ερευνητή της ιστορίας της Ι.Κ. Άρτας και το απόγευμα στην Πλατεία Εβραίων Μαρτύρων πραγματοποιήθηκε επιμνημόσυνη δέηση από τον θρησκευτικό λειτουργό Χ. Ισχακή και τον Μπ. Μιζάν στο Μνημείο Ολοκαυτώματος και κατάθεση στεφάνων.

Ακολούθησε σε καταnuκτική ατμόσφαιρα Πορεία Μνήμης μέσα από την εβραϊκή συνοικία προς το σημείο συγκέντρωσης των Αρτινών Εβραίων πριν τον εκτοπισμό τους.

Τις εκδηλώσεις στην Άρτα τίμησαν με την παρουσία τους ο Μητροπολίτης Άρτας Καλλίνικος, ο πρέσβης του Ισραήλ στην Ελλάδα Νόαμ Κατς, ο επίτιμος πρόεδρος της Ι.Κ. Αθηνών Βενιαμίν Αλμπάλας, ο γενικός γραμματέας του ΚΙΣΕ Βίκτωρ Ελιέζερ, ο αντιπρόεδρος και η ταμίας της Ι.Κ. Αθηνών Μόνις Χαλέγουα και Αννίτα Σούση, η γενική γραμματέας της Ι.Κ. Θεσσαλονίκης Αννίτα Πίντο, ο πρόεδρος της Ι.Κ. Λάρισας Μωυσής Μανουάχ, ο πρόεδρος της Ι.Κ. Ιωαννίνων Μάρκος Μπαττίνο, η πρόεδρος

της Β΄ Γενιάς Απογόνων θυμάτων του Ολοκαυτώματος Μπέλα Ααρών, η διευθύντρια του Ελληνο-Ισραηλινου επιμελητήριου Σουζάνα Φρανσές, εκπρόσωποι της εκκλησίας, της κυβέρνησης, της Περιφέρειας Ηπείρου και των τοπικών Αρχών.

«Το Ψωμί» της Κατερίνας Σχισμένου.

Απρόθυμοι στο χωρισμό. Σε κάθε χωρισμό, δεν ήμασταν ποτέ έτοιμοι. Πόσο μάλλον όταν μου ζήτησες ψωμί πριν φύγεις. Πριν σε χάσω οριστικά. Πριν σε πάρουν εσένα Μίνω και τους Μιζάν, τους Γκανή, τους Μιωνή, τους Ελιέζερ και Σαμπά, τους Σαλώμ και Μάτσα, τους Σούση και Βιδάλ, όλους.

Πριν γίνει το φως σκοτάδι και καπνός. Πριν χαθείς από προσώπου γης και συ και όλοι σας. Πού πήγατε, πώς φύγατε; Σου χρώσταγα το ψωμί, το δικό μου το ψωμί που μου έψησε η μάνα μου αποβραδής για σας, για σένα. Και έτρεξα να σε βρω εκεί στον Ορφέα, και έλειπες, και λείπατε όλοι σας. Πού είστε;

Πού χαθήκατε; Ποιο σκοτάδι σας κατασπάραξε; Ποια γη ποτίζετε; Ποιο χώμα σε κρατάει; Ποιο δέντρο σας έχει στις ρίζες του; Και το ψωμί; Το δικό μου ψωμί που κρατούσα παραμάσχαλα και έτρεχα να σε προφτάσω, έμεινε για πάντα στα χέρια μου. Βαριά κληρονομιά. Εδώ ανέγγιχτο κι αφάγωτο να σε προσμένει να σας προσμένει, γιατί σε περίμενα και ακόμη σε περιμένω αν και έχασα πια την ελπίδα.

Εκεί που η γη μαυρίζει τον ουρανό, εκεί που κάθε ανάσα γίνεται θάνατος, εκεί που χιονίζει ψυχές, εκεί που δεν υπάρχει ψωμί αλλά μόνο πόνος εκεί πήγες και δεν γύρισες ποτέ και δεν γύρισε κανένας σας. Χαθήκατε και χαθήκαμε όλοι μας. Το σκοτάδι από πού έρχεται; Από πάνω ή μέσα από τη γη ή μήπως από τον ίδιο τον άνθρωπο; Μαύροι άγγελοι πια γύρω μου. Έρχεται καταχνιά καταπάνω μου, δεν υπάρχουν ορίζοντες, δεν υπάρχει φως.

Και ο καιρός, τιμωρεί άραγε, θα τιμωρεί το θάνατο και την αδικία, θα τιμωρεί το ψωμί που ζυμώθηκε και δεν έφτασε εκεί ποτέ που έπρεπε; Ψωμί και τάφος. Η μυρωδιά του ψωμιού ο θάνατος πια.

Πού είναι τα σπίτια σας και η πατρίδα σας; Πού είναι τα παιδιά σας και η μάνα; Το ψωμί;

Εγώ είμαι εδώ και θα σε περιμένω, είμαι η πατρίδα σου και ο αδερφός σου, είμαι ο φίλος σου που μου ζήτησες το ψωμί και δεν το είχα εκείνη τη στιγμή να σου το δώσω, και δεν σου το έδωσα ποτέ.

Μένω εδώ και θα περιμένω, θα σε περιμένω, θα σας περιμένω γιατί εμείς είμαστε το Ψωμί. Γιατί είμαι η υπόσχεση που πέρασε τη Στύγα και θα ορκιστώ σ' αυτό, θα σε περιμένω. Θα σε ξαναβρεί ο τόπος και οι άνθρωποι; Θα ξανάρθετε στην πατρίδα; Η πατρίδα είναι ετούτο εδώ το ψωμί. Σε περιμένω παντού".

*Στοιχεία από [facebook Βίκτωρ Ισ. Ελιέζερ](#)